

INTRODUCCIÓ

**QUÈ SÓN ELS QUADERNS
LLUÍS VIVES?**

JOSEP V. MASCARELL
I JOANMI RAFET

Aliances Vives per a la prosperitat dels territoris és un programa de la Fundació Coydeal que naix de la convicció que la prosperitat no es pot construir al marge del territori ni d'esquena a les persones que l'habiten.

El propòsit del programa és promoure l'aliança de persones, empreses, institucions i entitats compromeses amb el seu entorn per a generar intel·ligència col·lectiva i posar el pensament, la pràctica i la cooperació al servei de la vida comunitària i de l'economia local.

La branca inicial d'este programa ha estat l'Aula Lluís Vives –Humanitats i Empresa–, una iniciativa de la Fundació Dénia Ciutat Creativa en les primeres edicions del Dénia Festival de les Humanitats. Este espai parteix d'una mirada humanista que busca integrar institucions públiques, empreses i comunitat en un mateix horitzó de reflexió i acció compartida, com en un cos social únic format pel nuc borromeu de cap-mans-cor.

El cap simbolitza la raó i s'expressa a través de les institucions públiques, responsables de pensar, ordenar i garantir drets; les mans simbolitzen l'acció i es manifesten a través de les empreses, que actuen, executen i generen valor econòmic i social; i el cor simbolitza els sentiments i remet a la comunitat, que aporta sentit, compromís, crea vincles i legitima els processos col·lectius.

Partim de filosofia de l'enteniment i la teoria del cos social per poder afrontar processos complexos com el funcionament de l'empresa, la gestió del turisme, el repte del canvi climàtic o altres problemes socials i econòmics que exigeixen visions sistèmiques. Esta articulació pretén superar la fragmentació actual i obrir un marc on el pensament, l'acció i el compromís social es reforcen mútuament.

Per donar continuïtat a este procés i fixar-ne els aprenentatges, s'han impulsat els presents Quaderns Lluís Vives, el dispositiu editorial del programa de les *Aliances Vives per a la prosperitat dels territoris*. Estos quaderns són una eina de pensament, formació i retorn territorial, concebuda per recollir les reflexions, els debats i les experiències generades i transformar-les en coneixement compartit. S'adrecen a l'empresariat, les institucions i la ciutadania compromesa amb el seu entorn, i tenen com a finalitat oferir recursos útils per a la pràctica i la transformació.

Els Quaderns Lluís Vives no es limiten a documentar activitats, sinó que les converteixen en una producció intel·lectual viva: són alhora altaveu de pensament humanista, recurs pedagògic i memòria creativa del que es viu i es construeix des del territori. Cada edició recull veus plurals —d'empreses, institucions, entitats i persones— i les articula en relats, metodologies i propostes que poden inspirar altres àmbits i territoris.

En aquest sentit, els Quaderns constitueixen una peça clau dins del programa de les *Aliances Vives per a la prosperitat dels territoris*, perquè connecten el coneixement generat en laboratoris, formacions i debats amb la seua projecció i retorn al conjunt de la comunitat. D'esta manera, tanquen el cicle que uneix pensament, acció i transformació, i es consoliden com una eina essencial per fer visibles, compartir i multiplicar pràctiques que contribueixen a una nova cultura territorial fonamentada en la cooperació, la sostenibilitat i la prosperitat compartida.

En aquest primer Quadern Lluís Vives, dins de la subcol·lecció *Pensar l'empresa*, es reuneixen diverses mirades acadèmiques i pràctiques per reflexionar sobre què és i qui és l'empresa.

El primer capítol, de Josep Vicent Mascarell, analitza com l'empresa ha passat a ser considerada un “subjecte actiu”, equiparable a l'Estat o la nació. A través d'una lectura històrica i filosòfica, mostra com l'empresa s'ha convertit en un actor central amb responsabilitats socials, polítiques i ètiques, i reivindica superar la visió reduccionista del negoci per entendre-la com a institució amb capacitat transformadora.

El segon capítol, de Martha C. Rodríguez, proposa una reflexió acadèmica sobre l'empresa a partir del primer Taller Participatiu celebrat a Dénia. Des d'aquesta experiència, planteja nous horitzons per pensar l'empresa en clau humanista i per al futur, incidint en els valors, la sostenibilitat i la dimensió social del fet empresarial.

El tercer apartat, redactat per Joanmi Rafet, recull les principals conclusions del Taller Participatiu. S'hi sintetitzen les aportacions sorgides del debat col·lectiu: l'empresa entesa com un lloc vital, una cultura arrelada, un organisme viu, un projecte compartit i, sobretot, una comunitat de persones. També s'hi destaquen idees sobre innovació, arrelament territorial, Objectius de Desenvolupament Sostenible, impacte social i dimensió ètica i política.

A continuació, l'annex de transcripcions conserva íntegrament les intervencions realitzades en el Taller Participatiu, i constitueix una memòria viva i coral del procés participatiu.

Finalment, l'epíleg, a càrrec de Patrici Calvo, ofereix una mirada crítica sobre els límits de la racionalitat econòmica marginalista i neoliberal, i, davant els reptes de la Quarta Revolució Industrial —digitalització, intel·ligència artificial i sostenibilitat—, proposa el model de l'“empresa elegante”: organitzacions capaces d'unir viabilitat econòmica amb compromís social, respecte als drets humans i sostenibilitat ambiental.

L'EMPRESA COM SUBJECTE ACTIU

JOSEP V. MASCARELL

—I—

A la seu de l'empresa Baleària, al port de Dénia, hi ha una escultura de Víctor Ochoa a peu de l'estació marítima on, incrustat a la peanya, consta: “El tiempo retrocedió y la palabra ocupó su lugar”. Representa la derrota de Cronos. Els grecs sabien molt bé que per a mantindre les institucions que permeten que la vida siga possible era necessària una derrota de Cronos, véncer el Temps. Mentre Cronos regnara cap institució es podria mantindre en peu: el Temps ho devoraria tot, res podria arrelar i perdurar. Ho consumiria tot com es consumeixen els anys, els dies i les hores amb el pas inexorable del temps. Mentre regnara Cronos no hi hauria res sòlid on agarrar-se, ni tan sols la gramàtica de la llengua. Cronos rosegaria les paraules i faria desaparèixer els significats: res significaria res. I sense paraules era impossible dialogar i reflexionar i, per tant, crear institucions. I sense institucions era impossible qualsevol tipus de vida política, econòmica o social. I això va ser així, fins que Zeus es va escapar de la fam de son pare, es va alçar en armes i el va derrotar: el Temps va deixar de regnar. Seguia passant el Temps, però no era el Temps qui manava. Es conservava la gramàtica, arrelaven les paraules i els seus significats. Ara sí i per fi, podien assentar-se a enraonar i reflexionar; a inventar i crear costums i institucions. El Temps va retrocedir i la Paraula va ocupar

el seu lloc. Tot açò ve al llibre de Carlos Fernández Liria i Santiago Alba Rico *El Naufragio del hombre* i, en certa manera, posava en orde algunes de les idees que portaven temps bambant entre nosaltres sense trobar el seu lloc¹. Com que les idees tenen conseqüències, una sala de Baleària-Port va ser batejada amb el nom de la *Casa de la Paraula*, un espai per a reunir-se i raonar, per a dialogar i reflexionar: un espai on perdre el temps i posar-se a xarrar. Un espai on pogueren regnar la Paraula i deixar fora el Temps. I deixar fora les coses; les paraules no són una còpia de les coses sinó dels nostres pensaments. Els pensaments volen, les coses pesen. Pensar és pesar —això diuen que significa—: ens empenyem a posar a la balança pensaments que no pesen com si foren coses que tenen pes i per això moltes vegades els pensaments no ens fan el pes. Shakespeare expressava per boca de Julieta: “Què hi ha en un nom? La rosa, si tingués un altre nom faria olor igualment”². La paraula no és la cosa, advertia, el nom de les coses no canvia la seua essència. Chomsky li hauria pogut contestar: “I què seria de la rosa si no es diguera rosa?”³. Sembla que la paraula no és la cosa, però li dona sentit. M’ha vingut moltes vegades al cap que sense eixos espais on reunir-se i raonar, tranquil·lament, sense pressa, no es poden crear ni l’estructura ni les regles per a pensar i interpretar el queensem; no es pot pensar la justícia: què és eixa figura femenina amb els ulls tapats, una espasa i una balança? I sense justícia no ens podem mantindre com a humanitat. Vam nèixer com a Humanitat el dia en què vam decidir matar-nos per una idea i desapareixerem per matar-nos per una idea, si la justícia no ho arregla. Sense les paraules, l’espai i les condicions per a fer-les servir no existeixen els pensaments, no és possible pensar la justícia i constituir-nos com

1- Alba Rico, S., Fernández Liria, C., *El naufragio del hombre*, Editorial Hiru, Hondarribia, 2010, pp. 91-92.

2- Shakespeare, W., “Romeo i Julieta”, en *Tragèdies II*, trad. Salvador Oliva, Universitat Pompeu Fabra-Destino, Barcelona, 2004, acte II, escena 2, p. 90.

3- Chomsky, N., *El conocimiento del lenguaje: Su naturaleza, origen y uso*, trad. Jorge Puerta, Alianza Editorial, Madrid, 1988.

a humanitat; no és possible fer arrelar i preservar allò que val la pena de nosaltres com a sers humans. No és possible posar nom a les coses que, al remat, és el que ens fa humans.

2

Saber navegar és arribar a port, em va dir un calafat a Cadaqués: s'arriba a port si saps llegir els senyals que et diuen per on has d'anar. Els senyals són noms que es menegen de coses que no es menegen. Pots entrellçar els noms i canviar les rutes, cosir paraules i teixir pensaments. Cosir paraules és l'ofici de poeta. Per a cosir paraules i teixir mars, l'any 2005 i dins el programa *Terra de Retrobament* de la Fundació Baleària, vam posar en marxa el cicle de trobades entre poetes de les Illes Balears i de la Marina *Una Mar de Paraules*. Quants mars vam teixir, quantes costes vam cosir! Més d'una vegada, en sentir una paraula teníem a tocar allò que no havíem vist mai, però sabíem que existia sense saber ben bé el perquè. Com els mateixos elements paisatgístics conformaven paisatges tan distints i generaven emocions tan diferents? Quin sentiment es despertava quan dos paraules diferents, que es feien servir per a pensar la mateixa cosa, es reconciliaven i es feien entendre? Vaig descobrir que dir una cosa no era manar que es fera; era posar les condicions perquè es fera. I vaig entendre que possiblement eixa era la meua faena a l'empresa: posar nom al que volíem fer si volíem arribar a fer-ho. En un primer moment em vaig sorprendre pensant que havia tingut una epifania. Que atrevida és la ignorància! Habitar en un lloc i posar noms a les coses és el que ha fet l'home d'ençà que és home. Això és la cultura: què pots fer si no eres capaç de posar-li nom al que vols fer?

3

Si Foucault tenia raó i darrere de cada coneixement hi ha un sistema de regles propi de cada època que el fa possible, degustant